

*До спеціалізованої вченої ради Д 26.236.02
в Інституті держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України*

01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4

В І Д Г У К

**офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента
Кісілюка Едуарда Миколайовича
на дисертацію Здреник Іванни Василівни
«Працівник правоохоронного органу як суб'єкт злочину», поданої на
здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора
філософії) за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право**

Вивчення поданих на рецензування дисертації та автореферату дає підстави стверджувати, що автором проведено ґрунтовний правовий аналіз теми дослідження, актуальної як в теоретичному, так і в прикладному плані, сформульована низка рекомендацій, пропозицій і висновків, що становлять наукову новизну і можуть слугувати підставою для обговорення.

Актуальність теми. Євроінтеграційний політичний вектор України визначає подальшу гуманізацію та забезпечення дотримання високих європейських стандартів при застосуванні кримінально-правових норм взагалі і в сфері кримінальної відповідальності працівників правоохоронних органів, зокрема.

Оскільки працівники правоохоронних органів, які забезпечують безпеку суспільства та стежать за правопорядком, є представниками цього суспільства зі всіма його позитивними та негативними проявами, то подекуди є випадки порушення ними закону, які створюють у суспільстві негативний імідж працівників правоохоронних органів в цілому та підривають авторитет усієї правоохоронної системи України.

Дисертаційна робота Здреник І. В. спрямована на вирішення питань, які стосуються формування науково-обґрунтованих пропозицій щодо

вдосконалення кримінально-правових норм, які встановлюють відповідальність за злочини, у яких статус працівника правоохоронного органу має кримінально-правове значення, зокрема це – злочини зі спеціальним суб'єктом, які можуть бути вчинені працівником правоохоронного органу, безпосереднім об'єктом посягання яких є суспільні відносини не у службовій чи правоохоронній сфері, однак, як правило, пов'язані із правоохоронною діяльністю; злочини зі спеціальним суб'єктом – службовою особою, які можуть бути вчинені працівником правоохоронного органу безпосередньо у сфері службової діяльності; злочини, у яких закон прямо визначає суб'єктом працівника правоохоронного органу (службову особу правоохоронного органу); злочини, у яких закон прямо не визначає суб'єктом працівника правоохоронного органу, однак це очевидно з положень інших нормативно-правових актів, або ж визначає суб'єктом лише окремі категорії працівників правоохоронних органів (слідчих, прокурорів тощо) та норм, які системно пов'язані з цим кримінальним правопорушенням, а також підвищення ефективності регулятивної функції кримінального права у цій сфері.

Вивчення особливостей застосування досліджуваних кримінально-правових норм дасть можливість узагальнити результати кримінально-правової характеристики злочинів, які вчиняються працівниками правоохоронних органів, з'ясувати витoki та історію цих злочинів, скорегувати визначення працівника правоохоронного органу, як суб'єкта злочину, та відмежувати дані злочини від суміжних.

Актуальність дослідження підтверджується тим, що дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців для підрозділів слідства Львівського державного університету внутрішніх справ та в межах наукової теми «Протидія злочинам, підслідним ОВС: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» (номери державної реєстрації 0112U007493, 0115U006501).

З огляду на вищезазначене, можемо стверджувати про актуальність обраної дисертанткою теми дослідження та її науково-практичну значимість.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обсяг опрацьованих дисертанткою матеріалів свідчить про відносно високий науковий та методичний рівень проведеного дослідження, його ґрунтовність та багатоаспектність, що у значній мірі сприяло змістовності висловлених у роботі наукових положень, висновків, рекомендацій та пропозицій.

Методологічна основа, що використовувалась під час дослідження предмету дисертації, є традиційною для загальної теорії пізнання та доктрини кримінального права і сприяла досягненню поставленої мети та завдань.

Результати дисертаційного дослідження видаються достатньо обґрунтованими, з огляду на комплексний характер дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є одним з перших у сучасній Україні комплексним монографічним і системним дослідженням кримінальної відповідальності працівника правоохоронного органу та характеристики його як суб'єкта злочину.

У результаті проведеного дослідження сформульовано низку положень та висновків. Положення, що висуваються на захист, вдало структуровані, є новими (оригінальними) або містять значну частку новизни.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки, пропозиції й рекомендації, сформульовані в дослідженні, можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження правових проблем перешкоджання діяльності;
- у правотворчій сфері – у рамках подальшого вдосконалення кримінального законодавства;
- у правозастосовній сфері – для вирішення питань кваліфікації відповідної категорії злочинів і застосування заходів кримінально-правового впливу щодо них;
- у навчальній сфері – під час викладання кримінального права, підготовки

відповідних розділів підручників, посібників, методичних рекомендацій, науково-практичних коментарів КК України (акт про впровадження наукових розробок дисертації у навчальний процес Львівського державного університету внутрішніх справ від 22.09.2019).

Результати дослідження пройшли належну апробацію. Основні положення та висновки дослідження викладено дисертанткою у підготовлених одноособово одинадцяти публікаціях, чотири з яких опубліковані в наукових фахових виданнях МОН України, зареєстрованих та проіндексованих у міжнародних наукометричних каталогах та базах даних, тезах шести доповідей на науково-практичних заходах.

Емпіричну базу дослідження склали: статистична інформація Генеральної прокуратури України про кримінальні правопорушення, вчинені працівниками правоохоронних органів; практика судів України у справах про злочини, які були вчинені працівниками правоохоронних органів (понад 140 рішень судів, які містяться у Єдиному державному реєстрі судових рішень).

Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження. Структура дисертації визначена предметом та зумовлена метою і завданням дослідження, відповідає логіці наукового пошуку, і відповідним вимогам.

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, які охоплюють шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації 215 сторінок, із них список використаних джерел (276 найменувань) – 27 сторінок, додатки – 5 сторінок.

Дисертаційний матеріал логічно побудовано і викладено відносно виділених авторкою розділів.

У вступі авторкою обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок з науковими програмами, планами, визначено мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, його методологічну основу, наукову новизну одержаних результатів, їх практичне значення, апробацію та публікації результатів дослідження, наведено дані щодо його структури і обсягу.

У Розділі I «Загальні засади дослідження питань кримінальної відповідальності працівника правоохоронного органу як суб'єкта злочину» дисертанткою визначено положення доктрини кримінального права в частині відповідальності працівників правоохоронних органів. Зокрема, встановлено, що у теорії кримінального права не простежується розбіжностей щодо визначення предмета складів злочинів, вчинення яких працівником правоохоронного органу має кримінально-правове значення, окремих ознак об'єктивної сторони та ознак суб'єктивної сторони складів аналізованих злочинів. Акцентовано увагу на проблемних аспектах трактування поняття «правоохоронний орган», а також «працівник правоохоронного органу» та встановлено розбіжності у поглядах науковців у частині визначення окремих ознак складів злочинів, вчинення яких працівниками правоохоронних органів має кримінально-правове значення.

Разом з тим, авторка виокремила головні критерії встановлення кримінальної відповідальності працівників правоохоронних органів та опрацювала теоретичні розробки щодо визначення таких понять, як «криміналізація», «критерій криміналізації», «соціальна обумовленість», «кримінально-правові чинники» тощо.

Також дисертанткою визначено підстави встановлення кримінальної відповідальності працівників правоохоронних органів за вчинення ними суспільно небезпечних діянь. Опрацьовано статистичні дані Генеральної прокуратури України та судової практики щодо складів злочинів, які належать до предмета дослідження.

У Розділі II «Поняття працівника правоохоронного органу та види злочинів, вчинення яких цим суб'єктом має кримінально-правове значення» авторкою визначено поняття «правоохоронний орган», «працівник правоохоронного органу», встановлено систему таких органів, а також основні проблемні аспекти їх практичного застосування з врахування аналізу норм законодавчих актів України, в яких задекларовано визначення поняття «правоохоронний орган», а також проаналізовано істотні відмінності та недоліки у визначенні цього поняття в різних нормативно-правових актах.

Дисертанткою узагальнено різні підходи до вирішення проблеми, пов'язаної із встановленням змісту понять «правоохоронний орган» та «працівник правоохоронного органу», на підставі чого запропоновано авторські визначення цих понять. Крім того, досліджено основні теоретичні напрацювання щодо визначення переліку суспільно небезпечних діянь, які вчиняються працівниками правоохоронних органів. Встановлено особливості кримінальної відповідальності працівників правоохоронних органів порівняно з іншими різновидами суб'єкта злочину.

На підставі проведеного узагальнення авторка визначила сім груп злочинів, які можуть вчинятися працівниками правоохоронних, а також перелік суспільно небезпечних діянь, в яких безпосередньо статус працівника правоохоронного органу має кримінально-правове значення (ст.ст. 328–330, 364–368, ч. 2 ст. 370, ст.ст. 371–374, 380, 381, ч. 2 ст. 387 КК України).

У Розділі III «Кримінально-правова характеристика складів злочинів, вчинення яких працівником правоохоронного органу має кримінально-правове значення» дисертанткою проведено аналіз об'єктивних та суб'єктивних ознак складів тих злочинів, вчинення яких працівниками правоохоронних органів має кримінально-правове значення. Зокрема, наголошено на основних проблемних аспектах, пов'язаних із визначенням окремих об'єктивних ознак складів злочинів, вчинення яких працівником правоохоронного органу має кримінально-правове значення, та окреслено можливі способи їх вирішення.

Разом з тим, авторкою встановлено, форму вини, вид умислу чи необережності, а також факультативні ознаки складів злочинів, вчинення яких працівником правоохоронного органу має кримінально-правове значення.

Аналіз суб'єктивних ознак досліджуваних складів злочинів дав можливість виокремити чотири групи таких суспільно небезпечних діянь із урахуванням специфіки працівника правоохоронного органу як суб'єкта злочину, зокрема тих, в яких: 1) працівник правоохоронного органу є одним із різновидів спеціального суб'єкта злочину (ст.ст. 328–330; 364, 366, 367, 368, КК України);

2) лише працівник правоохоронного органу є суб'єктом злочину (ст. 365 КК України); 3) лише службова особа правоохоронного органу є суб'єктом злочину (ч. 2 ст. 370 КК України); 4) суб'єктом злочину визначено працівника правоохоронного органу, однак не будь-якого, а лише певну їх категорію, наприклад слідчого, прокурора, особу, яка прийняла рішення про застосування заходів безпеки щодо особи, взятої під захист, тощо.

У висновках дисертаційного дослідження наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що виявилось у комплексному дослідженні науково-теоретичних засад відповідальності працівника правоохоронного органу як суб'єкта злочину та обґрунтування пропозицій щодо удосконалення законодавства України у цій сфері.

Викладені у вступі та розділах основної частини дисертації положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, переконують у тому, що відповідні питання є теоретично і практично важливими, перспективними для наукового дослідження. Вірна методологія і методика наукового дослідження у повній мірі забезпечує вірогідність гіпотез, висновків, а також практичних рекомендацій, які сформульовані у роботі.

Автореферат дисертації відображає основні положення дисертації. За своїм змістом висновки і рекомендації, викладені в авторефераті, є ідентичними з основними положеннями, що висловлені в дисертації. Автореферат і дисертація Здреник І. В. оформлена згідно з нормативними вимогами і стандартами, які передбачені для такого виду досліджень. Робота написана державною мовою з дотриманням наукового стилю, що оптимально поєднує складові представленого дослідження.

Позитивно оцінюючи науково-теоретичну і практичну значимість дисертації, її наукову новизну та можливість використання пропозицій і рекомендацій дисертантки для вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування, необхідно відзначити, що вона не позбавлена окремих зауважень, деякі положення мають спірний характер та потребують додаткової аргументації. Найбільш суттєвими з них є, на наш погляд, наступні:

1. Визначаючи у вступі актуальність теми наукового дослідження, авторка дисертації, сумлінно слідуючи визнаним методичним рекомендаціям щодо виконання такого роду робіт, намагається стисло, але й водночас широко сформулювати та довести важливість обраної теми. Проте, її аргументи були б більш переконливими за умови відображення в цій частині рукопису дисертації та автореферату даних офіційної статистики, які б не тільки ілюстрували кількість кримінальних проваджень за 2015-2018 роки щодо вчинення злочинів працівниками правоохоронних органів, але й вказували на проблемні питання притягнення до кримінальної відповідальності даної категорії осіб в Україні (с. 5 дисертації, с. 2 автореферату).

2. У структурі дисертації відсутній підрозділ, який би розкривав теоретико-методологічні засади дослідження кримінальної відповідальності працівників правоохоронних органів та визнання їх суб'єктом злочину, що викликає певну дискусію. По-перше, у цьому підрозділі мали б бути розкриті положення, які стосуються методологічних засад дослідження, а не просто вказівки методів у вступі (с. 7 дисертації, с. 3-4 автореферату). По-друге, там же повинні були бути у повному обсязі розкриті теоретичні основи дослідження, які повинні базуватися не лише на методах дослідження, які застосувала дисертантка, а і на наукових гіпотезах, понятійному апараті, принципах тощо, які містяться в дослідженнях інших науковців та на тих питаннях, які залишилися поза їх увагою саме стосовно досліджуваної авторкою теми.

3. Під час публічного захисту додаткової аргументації потребують тези авторки про те, що «Аналіз історичних пам'яток права (Руської Правди, Литовських статутів, Прав, за якими судиться малоросійський народ, Уложень 1903 року), а також законів, що передбачали кримінальну відповідальність (КК 1922, 1927, 1960 років), засвідчує відсутність положень, які б визначали працівника правоохоронного органу як специфічного суб'єкта того чи іншого злочину (с. 40 дисертації)», а також «Дослідження кримінального законодавства держав Європейського Союзу, частиною правової системи якого прагне стати Україна, засвідчує, що норми, яка б передбачала відповідальність за вчинення

того чи іншого діяння виключно працівником правоохоронного органу, знайти не вдалося (с. 40-41 дисертації)». Такі ж положення містяться у висновку 4 до роботи (с. 179 дисертації, с. 11-12 автореферату).

На нашу думку, така позиція дисертантки суперечить як зробленому нею ж висновку на с. 178 дисертації про те, «що сучасні фахівці є одноставними у тому, що злочини, вчинення яких працівником правоохоронного органу має кримінально-правове значення, посягають на суспільні відносини у сфері захисту державної таємниці, у сфері службової діяльності та у сфері здійснення правосуддя», так і загальній генезі кримінального права – якщо такого терміну не містить попередня норма чи норма зарубіжного законодавства, то це не значить, що дані відносини не було врегульовано з врахуванням інших термінів. Адже дійсно важко уявити, що кримінальна відповідальність працівників правоохоронних органів з врахуванням тих ознак, які виділила автор виникла тільки з 2001 року, а в європейських державах і досі відсутня.

4. У тексті дисертації та автореферату відсутні кількісні показники проведеного дослідження. Авторка не підкріплює свою позицію та напрацьовані нею пропозиції щодо змін і доповнень до чинного КК України посиланнями ні на анкетування, наприклад, працівників правоохоронних органів щодо підстав і меж їх кримінальної відповідальності, ні на опитування хоча б пересічних громадян України щодо протидії злочинам, які вчиняються працівниками правоохоронних органів. Теж саме стосується відсутності актів впровадження у правотворчу, правозастосовну та науково-дослідну діяльність (с. 10 дисертації, с. 6 автореферату).

5. І наостанок, задекларована дисертанткою тема дисертації «Працівник правоохоронного органу як суб'єкт злочину» вочевидь вимагала від неї не фрагментарного, а комплексного (системного) підходу при висвітленні відповідної проблематики, у тому числі дослідження проблем покарання працівників правоохоронних органів. Нажаль, дисертантка оминула цю проблему – у дисертації немає жодної структурної частини (окремого розділу чи підрозділу), що спеціально присвячена особливостям конструкції санкцій за

злочини, де суб'єктом виступає працівник правоохоронного органу та особливостей їх застосування, від чого її праця багато втрачає.

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що наведені критичні зауваження і рекомендації стосуються складних дискусійних питань і в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка має науково-теоретичне і практичне значення і містить наукові положення, що являють нові підходи до вирішення конкретного наукового завдання і сприяють удосконаленню кримінального законодавства.

Таким чином, потрібно дійти загального висновку, що дисертація І. В. Здреник за темою «Працівник правоохоронного органу як суб'єкт злочину» є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для кримінального права та вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення відповідних положень законодавства та практики його застосування. Робота відповідає вимогам пунктів 9, 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 (в редакції від 06.09.2016), а її автор Здреник Іванна Василівна заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

**Начальник відділу професійної підготовки
управління професійної освіти та науки
Департаменту персоналу Міністерства
внутрішніх справ України
кандидат юридичних наук, доцент**

Е. М. Кісілюк

22.06.2020р.